

REGIONAL DEMOGRAPHY

Nasselenie Review, Volume 38, Number 2, 2020, 243-256
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

DEPOPULATION OF THE RURAL REGIONS IN BULGARIA, 2001-2017

Rositza MIKOVA

Institute of Agricultural Economics – Sofia

BULGARIA, Sofia, Tsarigradsko shose Blvd. – 125, bl. 1

rositzamikova@abv.bg

Abstract: *The article examines the scope and paces of depopulation in the rural regions of Bulgaria, indicating the reasons that led to its formation, and an analysis is made at the municipal level. There has been traced the dynamics and peculiarities of the main demographic indicators and their impact in forming the number of the population by municipalities, applying the Webb method (1963) about the period 2001-2011 and 2011-2017. There is analysis on which parts of the rural regions are covered more or less by depopulation. A structural analysis of the decrease in the population in the rural municipalities of the period has been performed (2001-2017 г.).*

Keywords: depopulation; rural regions; settlement network; regions of depopulation; degrees of depopulation.

This article can be cited as follows:

Mikova, R. (2020). Depopulatsiya na selskite rajoni v Bulgaria za perioda 2001-2017. [Depopulation of the Rural Regions in Bulgaria, 2001-2017]. *Nasselenie Review*, Volume 38, Number 2, 243-256. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (in Bulgarian)

© R. Mikova, 2020

Submitted – May 2020

Revised – July 2020

Published – September 2020

The author has read and approved the final manuscript.

УВОД

Според националната дефиниция селските райони обхващат 80,9% от територията и в тях живее 38,3% от населението на страната. В тези територии е съсредоточена основна част от поземлените ресурси, населените места, социално-икономическия, инфраструктурния и др. потенциали на страната. Един от най-сериозните проблеми пред развитието им е тяхното обезлюдяване. Актуалността, свързана с депопулацията на селските райони непрекъснато нараства от факта, че постоянното намаление на населението в селата им води до тяхното обезлюдяване до степен, която поставя под въпрос тяхното бъдеще от гледна точка на значението им като част от националната територия. Успоредно с развитието на националната икономика непрекъснато се задълбочават регионалните дисбаланси в разпределението на населението по населени места. Получава се така, че по-високият стандарт на живот и по-големия достъп до социални и публични услуги в големите градове и общински центрове довежда до концентрация на населението в тях за сметка на малките населени места, които обезлюдяват. Очерталите се негативни тенденции поставят пред много сериозни предизвикателства бъдещото развитие на селските райони. От геодемографска гледна точка намаляването на броя на населението в селата води до разширяване на териториалния обхват на районите с неблагоприятни параметри на демографската ситуация (ниска раждаемост, отрицателен естествен прираст и застаряващо население), което се проявява чрез задълбочаване на депопулацията. От икономическа гледна точка общата тенденция към съкращаване на човешките ресурси се отразява негативно на трудовия потенциал и на възможностите за развитие на икономическа дейност. Това се отразява върху стабилността на селското население и на целостта на селската селищна мрежа в общ и регионален аспект.

Темата свързана с депопулацията в България (вкл. селските райони) и причините за това, е разгледана в редица публикации (Младенов, 2014; Бошиков, 2006; Илиева, 2018, Гешев, 1990; Преса, 2006; Koulov, Boyadjiev, Ravnachka, 2019).

Терминът депопулация има многоаспектно значение, под депопулация най-често се разбира процеса на намаление на населението в дадена територия или населено място. Според Преса (2006) терминът има двойно значение – като намаляване на населението главно в резултат на отрицателен естествен прираст (depopulation) или като намаляване на населението на дадена територия главно поради отрицателното миграционно салдо (depopulation). Според Бошиков (2006) от статистическа гледна точка за процес на депопулация може да се говори едва при непрекъснато намаление на населението в течение на период от няколко поредни преброявания (каквото е масовия случай при селата от изследваната част от страната в настоящия труд), докато за фиксиране на състояние на депопулация е достатъчно да бъде отчетено намаление на населението в период между две поредни преброявания (но не и на базата на текуща демографска статистика). Според Младенов (2014) „от геодемографска гледна точка под обезлюдяване се разбира такава степен на намаление на броя и промени в структурите на населението на дадена територия, които водят до трайна невъзможност за възпроизводство на населението в нея. За да се говори за обезлюдяване на

тези територии или населени места, трябва да се наблюдава необратимо намаляване на броя на населението и нарушен положителен баланс на действителния прираст (от естествения прираст и миграционно салдо)“. Според Илиева (2018) под „депопулация на селските територии се разбира намаляване на броя и гъстотата на населението в селските ареали в резултат на отрицателния естествен прираст и изселването на населението към градовете в търсене на работа и по-висок стандарт на живот“. Зараждането на депопулационни процеси в селските райони може да се приеме, че започва след 1946 г., когато възникват високите изселнически вълни от селата към градовете през социалистическия период на развитие. Основна причина за първоначалният тласък към обезлюдяване е твърде големият дял на селското население (над 82%) и изостаналото селско стопанство. Развитие на промишлеността в периода след края на Втората световна война, поражда голяма нужда от работна сила в градовете и довежда до формирането на значителен изселнически поток към тях. Допълнителна причина за изселване от селата в планинските и хълмисти райони е както използването на унифициран подход при колективизацията, така и неправилната аграрна политика по отношение на цените и заплащането на труда през 50-те години на XX в. (Гешев, 1990). В резултат на неравномерното разпределение на икономическия растеж върху територията на страната се стига до демографски диспропорции, като населението се съсредоточава в градовете и урбанизираните зони около големите градове. Всичко това води до ограничаване на демографския потенциал на селата и появата на първите признаци на депопулация в редица традиционно аграрни краища на България.

Депопулационните процеси в селата на селските райони продължават да се задълбочават след демократичните промени през 1989 г. поради трудностите, които България среща по време на прехода към демокрация и пазарна икономика. Настъпилата икономическа криза, нарасналата безработица и поскъпване на живот, са едни от главните причини немалка част от хората от различни краища на страната да търсят реализация и препитание към икономически по стабилни части на България (градове разположени в зоните на влияние на София, Варна, Пловдив, Бургас, Черноморското крайбрежие и др.). Вътрешната и външната миграция, ниската раждаемост и липсата на достатъчно възможности за трудова заетост, са едни от основните причини за високите темпове на депопулация на селата в селските райони.

Обект на настоящето изследване е населението живеещо в селските райони на Република България, а целта е да се очертаят рамките на причините за обезлюдяването на българските села в селските райони и да се определят основните насоки за обръщане на тази тенденция с оглед настъпването на положителни изменения в посоката на протичащите демографски процеси.

МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО И ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

В статията се разглеждат селските райони в страната и според националната дефиниция идентифицирането на понятието „селски район“ е регламентирано в Наредба № 14/01.04.2003 г. на Министерство на земедели-